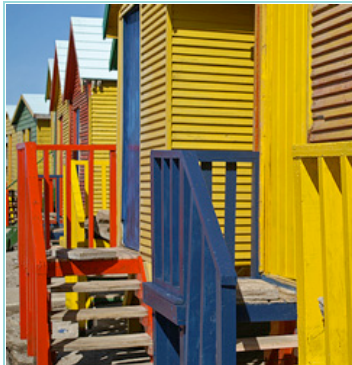

- » Forskning
- » Globalt
- » Kulturzonen
- » På kanten
- » Linkterminalen
- » Festskrift til Elisabeth
- » Møller Jensen
- » Søg artikel

Langt til mål i Sydafrika

Med VM i fodbold har Sydafrika suget verdens opmærksomhed til sig, men hvordan står stillingen, når det gælder kvinders ligestilling i den afrikanske stat. Sydafrikas kvinder blev først legalt ligestillet med mænd i 1996. Det skete med en af verdens mest moderne forfatninger. Men lovgivning gør det ikke alene, og forhindringer på vejen til reel ligestilling er fattigdom, arbejdsløshed, HIV/aids og kriminalitet. Det går dog fremad, lyder det bl.a. fra tre sydafrikanske kvinder med hver sin farve.

Af Jens Anders Wejsmark Sørensen

Få nyt om artikler i webmagasinet FORUM.

Se seneste nyhedsbrev
Skriv din e-mail her:

Tilmeld

Afmeld

FORUM/08.07.2010. Fodbold, fest, farver og øredøvende vuvuzela-horn. Sydafrika er i disse dage vært ved det første VM, der nogensinde er afholdt på det afrikanske kontinent og stolthed og eufori er på det nærmeste transcenderet til alverdens tv-skærme.

Der skal en vis formåen til at kunne afvikle verdensmesterskabet i fodbold, og begivenheden har da også bidraget til at fremstille værtsnationen som et moderne afrikansk land, men træerne vokser som bekendt ikke ind i himlen, og det gør de heller ikke i Sydafrika.

I et land, hvor apartheid blev afskaffet så sent som i 1991, hvor kvinder fik stemmeret i 1994, og hvor ligestilling mellem kønnene blev til lovtekst i 1996, er der lang vej endnu. Og det er kvinderne - sorte, hvide og farvede - der fortsat trækker det korteste strå.

Da Sydafrikas forfatning - der betragtes som en af verdens mest moderne og vidtrækkende af sin art - i '96 stadfæstede statens ansvar for at sikre kvinder lighed, betød det bl.a., at staten ikke, hverken direkte eller indirekte, må diskriminere, når det handler om race, køn, graviditet, ægteskabelig stilling, etnisk eller social baggrund, hudfarve, seksuelle præferencer, alder, handicap, religion, kultur og sprog. Forfatningen resulterede siden i en række udvalg og kommissioner med opgaven at sikre kvinders ligestilling. Ikke desto mindre kæmper Sydafrika i 2010 med en række ligestillingsproblemer. Det skyldes en række faktorer, men massive udfordringer som fattigdom, HIV/aids og arbejdsløshed har i høj grad del i årsagerne til det fortsat ulige samfund, hvad køn og hudfarve angår.

Sydafrika har fx en af verdens højeste ledighedsprocenter. Ud af en arbejdsstyrke på 17 millioner mennesker er næsten syv millioner uden arbejde, og sorte og farvede kvinder udgør i følge de seneste officielle tal mere end halvdelen. Det skyldes ifølge professor og kønsforsker Sheila Meintjes fra Witwatersrands Universitetet i Johannesburg, at sorte og farvede kvinder rangerer nederst på den sociale rangstige i Sydafrika, og at samfundet fortsat ikke ligestiller kvinder med mænd, ligesom kvinder fortsat behandles forskelligt i forhold til farve.

- En af de ting, der ikke må gå tabt i diskussionen om kvinders rettigheder, er betydningen af social klasse. Samfundet behandler ikke alle kvinder ens, og man kan simpelthen ikke se bort fra den enorme arbejdsløshed, som især kvinder rammes af, siger Sheila Meintjes.

Voldtægt hvert tredje minut

Hun peger ligeledes på, at den høje arbejdsløshed er en afgørende faktor, når det gælder den megen kriminalitet i landet. Kriminalitet, der ofte går ud over kvinder. Det er fx den almindelige opfattelse i Sydafrika, at en kvinde voldtages hver tredje minut, og i en undersøgelse foretaget af Sydafrikas Medicinske Forskningsråd i 2009, indrømmede hver fjerde mand at have voldtaget en kvinde. Derudover lever mange kvinder i et voldeligt forhold.

- Tallene for kønsrelateret vold er så høje, at de nærmest er meningsløse. Videnskabeligt opererer vi dog med en standard, der siger, at to ud af tre parforhold på en eller anden måde er voldelige, siger Sheila Meintjes, der mener, at tallene giver et sigende billede af, i hvor høj grad Sydafrika stadig er et mandsdomineret samfund.

- Selvom vi har fået en masse progressive love og bestemmelser til varetagelse af kvinders rettigheder og interesser, så er det også et faktum, at det sydafrikanske samfund er ekstremt konservativt og normbestemt. Samtidig er det sådan, at mange kvinder i den afrikanske kultur har den opfattelse, at hvis deres mænd slår dem, er det tegn på kærlighed. Så fysisk afstraffelse af kvinder og børn er simpelthen en accepteret del af hverdagen, fortæller Sheila Meintjes.

Hun påpeger, at de fleste samfundsgupper stadig opfatter manden som familiens overhoved og beslutningstager. Kvinden har også magt, men den autoritære magt tilhører stadig manden.

Sort kvindelig leder stadig en sjældenhed

På trods af, at reel ligestilling mellem køn og farve ikke ser ud til at befinde sig lige om hjørnet i Sydafrika, bevæger tingene sig trods alt i den rigtige retning i et samfund, hvis demokratiske udviklingshistorie er ganske ny.

Læs mere:

[VM i Sydafrika 2010](#)

[Wikipedia om VM i fodbold 2010](#)

Læs også artiklen [Den store mandlige \(sports\)cyklus](#) i FORUM

Babalwa Tekka - en flot sort kvinde på 32 år - er fx eksponent for, at det i dag kan lade sig gøre at blive leder, også selvom man er sort og kvinde.

Babalwa Tekka voksede op i Kwazakhele Township i Port Elizabeth sammen med to søskende. Selv om hun tidligt mistede sin far, blev familien betragtet som privilegerede, fordi moderen havde arbejde. På trods af en meget stram økonomi, var det moderens ønske, at Babalwa skulle have en uddannelse. Hun ønskede at læse jura, men så langt et studie rakte pengene ikke til. I stedet blev der råd til en 3-årig uddannelse indenfor salg og marketing. Efter forskellige jobs er Babalwa Tekka landet i et ønskejob som regional manager for en af Sydafrikas største banker.

- Jeg kniber mig stadig i armen, for det er stadig ualmindeligt, at kvinder bliver ledere og da slet ikke sorte kvinder. Men vores bank har valgt at tage aktivt del i udfordringerne om ligestilling mellem køn og race. Man har bl.a. etableret et 'fast-track' system, der skal få flere kvinder i management, fortæller Babalwa Tekka.

For øjeblikket har dog kun én ud af fem kvinder ledelsesansvar i banken, hvor Babalwa Tekka arbejder. Til sammenligning er hver tredje parlamentsmedlem i Pretoria kvinde. Kvinder udgør mere end 50 procent af befolkningen, og regeringen har derfor en ambition om, at de i parlamentet er repræsenteret med mindst 50 procent.

De positive tiltag og intentioner betyder, at der blandt kvinder er kommet større optimisme med hensyn til mulighederne i det nye Sydafrika. "Flere og flere sorte kvinder føler, at det faktisk nytter noget", fortæller Babalwa Tekka, der dog mener, at udviklingen går for langsomt.

- Jeg synes generelt ikke, vi er kommet langt nok siden afskaffelsen af apartheid. Desuden er det et stort problem, at de fleste kvinder ikke føler, at de kan stole på nogen i en udpræget mandsdomineret verden, siger Tekka, der er formand for et professionelt forum, som arbejder for skabe et mere trygt samfund for kvinder.

- I mine øjne ligger de største udfordringer ikke længere hos kvinderne, men derimod hos mændene. De bliver nødt til at acceptere, at deres kvinder godt kan tjene mere end dem og have større samfundsmæssig indflydelse, siger Babalwa Tekka og tilføjer med et stort grin, at hun heldigvis har en meget forstående kæreste.

Hvid følelse af skyld

Fra Victoria Farquas synspunkt ser situationen i Sydafrika anderledes ud. Victoria Farquas er en hvid kvinde på 50 år født i White River nordøst for Johannesburg. Da hun var fire år døde hendes far, og hun flyttede med moderen syd på til Cape Town. Victoria Farquas er uddannet translator i fransk og italiensk, men er for øjeblikket uden arbejde.

Farquas mener, at kvinder og især sorte og farvede kvinder får positiv særbehandling, når det gælder ansættelse.

- Recessionen har gjort det svært at få job. På grund af den positive forskelsbehandling er det ellers en fordel at være kvinde, når man søger arbejde. Og jeg er heller ikke i tvivl om, at hvis jeg var en sort uddannet kvinde, ville det være endnu nemmere for mig at finde et job, siger Victoria Farquas.

Hun fortæller, at hun som hvid kvinde af engelsk afstamning under hele sin opvækst har været meget bevidst om apartheid.

- Men denne bevidsthed gav mig også meget tidligt en følelse af skyld, og da jeg kom på universitetet, kompenserede jeg ved at engagere mig voldsomt i socialt arbejde, fortæller Victoria Farquas, der modsat Babalwa Tekka føler, at Sydafrika på det sociale plan er kommet meget langt siden afskaffelsen af apartheid.

- Der er generelt en rigtig god følelse uanset køn og race. Det er ligesom alle gør en ekstra indsats for at være imødekommende, forklarer Victoria Farquas, der mener, at den største udfordring for Sydafrikas kvinder, uanset baggrund og hudfarve, bliver at opretholde "nogle ordentlige familieværdier".

Beskyttet fra sandheden om apartheid

Rhonda Savage-Julien er en 52-årig farvet kvinde, der efter mange år som fastansat har valgt at starte som selvstændig tour-guide. Hun voksede op med tre ældre søskende i et fattigt farvet township på Cape Flats lige uden for Cape Town. Hendes far arbejdede som fisker, hvilket betød, at familien blev betragtet som rige.

Under opvæksten havde forældrene beskyttet hende fra sandheden om apartheid, og det var først i gymnasiet, hvor hun bl.a. fik to hvide lærere, at den rette sammenhæng gik op for hende.

- Det var min første rigtige personlige kontakt med hvide og første gang, jeg besøgte et hvidt hjem. Det åbnede mine øjne for, at der var en anden verden derude, fortæller Rhonda Savage-Julien, der efter endt uddannelse i 1983 blev ansat i en bank, hvor langt de fleste kvindelige ansatte var hvide.

- Det var noget af et mirakel. Selvom jeg arbejdede på kontoret, hvor kunderne ikke kunne se mig, så var mine forældre meget stolte, fortæller Rhonda Savage-Julien.

I 1991 blev hun forfremmet til at have kundekontakt, men efter at have overværet (og overlevet) massakren i St. James' kirken i 1993, hvor fire sorte mænd med rifler og håndgranater dræbte 11 og sårede 58 fra menigheden, blev Rhonda Savage-Julien så desillusioneret over den voldelige udvikling i det nye Sydafrika, at hun flyttede til udlandet. Da hun kom tilbage til Sydafrika og banken i 1995, blev hun overrasket over at se, hvor mange af hendes tidligere farvede og sorte kvindelige kolleger, der var blevet forfremmet.

- Det var en utrolig udvikling. Før var det altid de hvide mænd, der kom i første række. Som farvet eller sort kvinde var du altid nederst på listen, fortæller Savage-Julien, der mener, at kvinderne har gjort kæmpe fremskridt, men også, at der stadigvæk ligger en enorm udfordring i at få flere kvinder, og ikke mindst farvede og sorte ind på ledelsesposterne.

Vi er ikke kørt fast

Sydafrika har taget mange politiske og lovmæssige skridt i bestræbelserne på at fremme ligestilling, men forhindringer lægger sig i vejen for, at udviklingen kan glide ubesværet fremad på den afrikanske sydspids. Udover arven fra apartheid, den massive

arbejdsløshed og den deraf følgende kriminalitet, er HIV/aids og fattigdom store problemer.

Da Sydafrika endelig blev demokratisk i 1994, hvor ANC (African National Congress) kom til magten, var landet gået bankerot. Og de seneste 15-20 år har den Sydafrikanske regering lagt deres energi i at stabilisere økonomien.

- Det er fantastisk, hvor langt landet er nået økonomisk siden afslutningen på apartheid. Men bagsiden af medaljen er desværre, at den økonomiske og sociale ulighed i samfundet er vokset år for år, siger professor Sheila Meintjes.

Ud over den stigende fattigdom er HIV/aids den største katastrofe for Sydafrika. Hver eneste familie har på en eller anden måde været påvirket af sygdommen. Allerede før apartheid blev afskaffet, var der stor fokus på HIV/aids. En opmærksomhed, der blev videreført af ANC.

- Men regeringens vage holdning til problemet under Sydafrikas tidligere præsident Mbeki havde særdeles negativ effekt på den progressive HIV/aids politik, der desværre var meget længe om at blive implementeret. Og det er ikke mindst gået ud over kvinderne, konstaterer Sheila Meintjes, der tilføjer, at hun ikke ønsker, at man skal få den opfattelse, at Sydafrika er "kørt fast".

- Det er vi bestemt ikke. Vores samfund er meget dynamisk, siger Sheila Meintjes og fortæller med udgangspunkt i sin egen verden, at der i 1994 kun var 43 procent sorte studerende på de højere læreanstalter, mens der i dag er næsten 70 procent. Og kvinderne udgør omkring halvdelen.

- Jeg har været underviser på universitetet i 22 år, og mine klasser har forandret sig til ukendelighed. Da jeg startede var der kun én sort student pr. klasse, nu er der omvendt kun omkring tre hvide pr. klasse, og det selvom mine klasser har mere end dobbelt så mange elever.

Diversiteten er blevet accepteret i Sydafrika, men samfundet er i høj grad fortsat baseret på race. Faktisk er racespørgsmålet til dels blevet vendt på hovedet i de senere år, og nu er det ikke ualmindeligt, at især hvide mænd bliver forbigået.

- Som kvinde har årene efter apartheid på det professionelle plan været nogle af de bedste i mit liv, mens min hvide mand har oplevet det modsatte, konstaterer Sheila Meintjes.

Hun påpeger, at det naturligvis er vigtigt at fokusere på love, bestemmelser, regler og andre tiltag, der kan øge kvindernes status i samfundet og den sociale lighed i almindelighed.

- Men i et samfund med enorme økonomiske og sociale udfordringer, nytter det altså ikke at forcere det hele igennem på 15-20 år. Det vil mindst tage en generation, slutter Sheila Meintjes.

Måske verdensmesterskabet i fodbold har styrket Sydafrikas image. Men når den sidste blinkende medalje er hængt om halsen på vinderen af VM 2010 fortsætter livet og arbejdet med at sætte praktisk handling bag en af de mest moderne forfatninger i verden.